KATARZYNA WESOŁOWSKA

Okręgowa Izba Radców Prawnych w Toruniu

wesolowskakasia1@gmail.com

Zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym z tytułu wykonywania pracy w okresie odbywania kary pozbawienia wolności

Principles of subjection to social insurance for people working while carrying out the prison sentence

Streszczenie. Możliwość świadczenia pracy przez osobę pozbawioną wolności uregulowana została w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy. Zgodnie z art. 121 § 2 wskazanej ustawy skazany może zostać zatrudniony na podstawie skierowania do pracy albo może on wykonywać pracę zarobkową w ramach umowy o pracę. Na podstawie wskazanej regulacji umożliwiono osobom pozbawionym wolności wykonywanie pracy również na podstawie umów cywilnoprawnych, tj. umowy zlecenia, umowy o dzieło, umowy o pracę nakładczą lub na innej podstawie prawnej.

Zgodnie z treścią art. 102 pkt 4 k.k.w. osoby pozbawione wolności mają prawo do ubezpieczenia społecznego w zakresie przewidzianym w odrębnych przepisach. Na mocy art. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych ubezpieczenia społeczne obejmują ubezpieczenie emerytalne, ubezpieczenie rentowe, ubezpieczenie chorobowe oraz ubezpieczenie wypadkowe.

Ten artykuł ma na celu podjęcie próby analizy zasad podlegania ubezpieczeniom społecznym z tytułu wykonywania pracy w okresie odbywania kary pozbawienia wolności w poszczególnych, wymienionych przez ustawodawcę w art. 121 § 2 k.k.w. stosunkach prawnych.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia społeczne; osoby odbywające karę pozbawienia wolności; zatrudnienie.

Summary. Opportunity of working for a person carrying out the prison sentence is regulated in the Act of 6 June 1997 Executive Penal Code. According to the article 121 § 2 of the act mentioned above a person who is carrying out the prison sentence can be employed on the basis of the work placement or can work on the basis of an employment contract. The mentioned regulation allows people carrying out the prison sentence to perform a work under civil law contracts as well, i.e. an order contract, a contract to perform a specified task, a tolling agreement or under other legal basis.

According to the Article 102 point 4 of the Executive Penal Code people carrying out the prison sentence have the right to social insurance regulated in the separate laws and regulations. According to the Article 1 of the Act of 13 October 1998 on the social insurance system includes old-age pension insurance, disability and survivor's pension insurance, sickness insurance and work accident insurance.

This article will thus attempt to analyse the principles of subjection to social insurance for people working while carrying out the prison sentence in the individual legal relation listed by the legislator in the Article 121 1 of the Executive Penal Code.

Key words: social insurance; persons deprived of liberty; employment.

1. Wstęp

Możliwość świadczenia pracy przez osobę pozbawioną wolności uregulowana została w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy¹. Zgodnie z art. 121 §2 wskazanej ustawy skazany może zostać zatrudniony na podstawie skierowania do pracy albo może on wykonywać pracę zarobkową w ramach umowy o pracę. Na podstawie wskazanej regulacji umożliwiono osobom pozbawionym wolności wykonywanie pracy również na podstawie umów cywilnoprawnych, tj. umowy zlecenia, umowy o dzieło, umowy o pracę nakładczą lub na innej podstawie prawnej.

Regulacja pozostaje w ścisłym związku z art. 2 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o służbie więziennej². Przepis ten stanowi, że jednym z podstawowych zadań służby więziennej jest „prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności, przede wszystkim przez organizowanie pracy sprzyjającej zdobywaniu kwalifikacji zawodowych (...)”.

Poza wymiernymi korzyściami ekonomicznymi, osiąganymi przez osoby pozbawione wolności, praca ma służyć ich resocjalizacji. Tym samym dąży się do tego, aby w osobach pozbawionych wolności ukształtować nawyk pracy, aby nauczyć je zawodu, jak również aby poprzez pracę pomóc pozbawionym wolności w utrzymaniu a nawet rozwoju sił fizycznych i umysłowych³.

Co więcej, „władze publiczne, które kierują się obowiązkiem poszanowania godności osób skazanych, powinny dołożyć wszelkich starań, aby umożliwić skazanym podejmowanie pracy za wynagrodzeniem⁴”.

Zgodnie z treścią art. 102 pkt 4 k.k.w. osoby pozbawione wolności mają prawo do ubezpieczenia społecznego w zakresie przewidzianym w odrębnych przepisach.

Na mocy ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych⁵, wykonywanie pracy na podstawie niemal wszystkich wskazanych w art. 121 §2 k.k.w. stosunków prawnych wiąże się z obowiązkiem uiszczania składek na ubezpieczenia społeczne. Wyjątek stanowi umowa o dzieło, w przypadku której obowiązek ten jest wyłączony. Jedynie dla przypomnienia należy wskazać, że na mocy art. 1 ustawy o systemie

¹ Dz. U. z 1997 r., Nr 90, poz. 557 ze zm., w dalszej części powoływana jako k.k.w.

² Tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 1415 ze zm.

³ K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 631.

⁴ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 426 oraz wyrok TK z dnia 23 lutego 2010 r., P 20/09, OTK – A 2010, nr 2, poz. 13.

⁵ Tekst jednolity Dz. U. z 2015 r., poz. 121 ze zm., w dalszej części określana jako *usus* lub system ubezpieczeń społecznych.

ubezpieczeń społecznych ubezpieczenia społeczne obejmują ubezpieczenie emerytalne, ubezpieczenie rentowe, ubezpieczenie chorobowe oraz ubezpieczenie wypadkowe.

Celem niniejszego opracowania jest omówienie zasad podlegania ubezpieczeniom społecznym z tytułu wykonywania pracy w okresie odbywania kary pozbawienia wolności. Wskazane zostanie, jak kształtuje się obowiązek ubezpieczeniowy w zakresie ubezpieczeń społecznych w poszczególnych, wymienionych przez ustawodawcę w art. 121 §2 k.k.w. stosunkach prawnych

Z uwagi na znaczny wskaźnik bezrobocia wśród więźniów, który w roku 2013 wyniósł średnio 29,7%, zaś w roku 2014 średnio 27,9%⁶, w zasadzie wśród osób pozbawionych wolności nie dochodzi do zbiegu tytułów do ubezpieczenia, stąd też nie zostanie on omówiony w niniejszym opracowaniu.

2. Odpłatne wykonywanie pracy, na podstawie skierowania do pracy, w okresie odbywania kary pozbawienia wolności

Skierowanie do pracy stanowi tytuł do ubezpieczenia odrębny od pozostałych, które wymienione zostały w art. 121 §2 k.k.w.

Dotyczy ono „skazanych zatrudnionych odpłatnie przy pracach porządkowych i pomocniczych, związanych z utrzymaniem czystości i porządku wewnątrz zakładu karnego oraz w jego najbliższym otoczeniu, a także niektórych pracach związanych z funkcjonowaniem zakładu, jeżeli wymiar czasu pracy przekracza 90 godzin miesięcznie⁷”.

Zasady podlegania poszczególnym ubezpieczeniom społecznym z tytułu wykonywania pracy, na podstawie skierowania do pracy, w okresie odbywania kary pozbawienia wolności uregulowane zostały w art. 6 ust. 1 pkt 8 u.s.u.s. w zakresie ubezpieczeń emerytalnego i rentowego, art. 11 ust. 2 u.s.u.s. w zakresie ubezpieczenia chorobowego oraz w art. 12 u.s.u.s. w zakresie ubezpieczenia wypadkowego.

Na mocy wskazanych powyżej przepisów, osoba pozbawiona wolności, wykonująca pracę na podstawie skierowania do pracy, podlega obowiązkowi opłacania składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe oraz wypadkowe. Zgodnie z treścią art. 11 ust. 2 u.s.u.s. pozbawiony wolności nie ma obowiązku opłacania składki na ubezpieczenie chorobowe, jednak może zostać nim objęty na swój wniosek.

⁶ Ministerstwo Sprawiedliwości Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna informacja statystyczna za rok 2014, s. 29.

⁷ I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2014, s. 70.

Na mocy art. 13 pkt 8 u.s.u.s. obowiązek ubezpieczeniowy, w zakresie wyżej wymienionych obowiązkowych ubezpieczeń społecznych, powstaje w dniu rozpoczęcia pracy i ustaje z dniem jej zakończenia.

Osoby, które wykonują pracę na podstawie skierowania do pracy w okresie odbywania kary pozbawienia wolności, *ex lege* zwolnione zostały z obowiązku uiszczania składek na ubezpieczenia chorobowe, jednak na podstawie art. 14 ust. 1 u.s.u.s. zostają one objęte dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym od dnia wskazanego we wniosku o objęcie tym ubezpieczeniem, jednak nie wcześniej niż od dnia, w którym wniosek został zgłoszony.

Podmiotem, za pośrednictwem którego dokonywane jest zgłoszenie do ubezpieczenia chorobowego, jest płatnik składek na ubezpieczenia społeczne, czyli podmiot, na rzecz którego praca osób pozbawionych wolności jest wykonywana⁸.

Należy również wskazać, że na podstawie art. 123a k.k.w. osoba pozbawiona wolności może wykonywać prace porządkowe oraz pomocnicze na rzecz jednostek organizacyjnych Służby Więziennej lub prace porządkowe na rzecz samorządu terytorialnego, w wymiarze nieprzekraczającym 90 godzin miesięcznie, za które nie przysługuje jej wynagrodzenie. Może zostać ona również nieodpłatnie zatrudniona przy pracach publicznych na rzecz organów administracji publicznej, przy pracach wykonywanych na cele charytatywne, przy pracach wykonywanych na rzecz organizacji pożytku publicznego lub przy pracach porządkowych i pomocniczych wykonywanych na rzecz jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Na mocy §4 wskazanego przepisu za nieodpłatne wykonywanie wymienionych powyżej prac mogą być skazanemu przyznawane nagrody.

Z uwagi na to, że wykonywanie wyżej wymienionych prac ma charakter nieodpłatny, osoby pozbawione wolności zwolnione są z obowiązku ubezpieczeń społecznych ze wskazanych tytułów⁹.

Osoby pozbawione wolności zdecydowanie częściej wykonują pracę, za którą nie otrzymują wynagrodzenia. W 2013 r. średnio 15 125 osób, zaś w roku 2014 średnio 15 080 osób wykonywało pracę nieodpłatnie. Dla porównania, przy wykonywaniu pracy odpłatnej (na podstawie wszystkich tytułów prawnych wskazanych przez ustawodawcę w art. 121 §2

⁸ A. Radziśław, w: *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, red. J. Wantoch - Rekowski, Warszawa 2015, s. 74.

⁹ B. Gudowska, w: *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, red. B. Gudowska, J. Strusińska – Żukowska, Warszawa 2014, s. 156 – 157.

k.k.w.) zatrudnionych było w roku 2013 średnio 9 167 osób pozbawionych wolności¹⁰, zaś w roku 2014 średnio 10 052 osób¹¹.

3. Umowa o pracę

Poprzez zawarcie umowy o pracę następuje nawiązanie stosunku pracy. Zgodnie z art. 22 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy¹² przez nawiązanie stosunku pracy pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca – do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem.

Jak wynika z przytoczonej regulacji, stronami stosunku pracy są pracodawca i pracownik. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1 u.s.u.s. pracownicy obowiązkowo podlegają ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu. W systemie ubezpieczeń społecznych zawarto definicję legalną pracownika. Zgodnie z art. 8 ust. 1, 2 i 2 a u.s.u.s. za pracownika uważa się osobę pozostającą w stosunku pracy. Jeżeli pracownik spełnia kryteria określone dla osób współpracujących dla celów ubezpieczeń społecznych, jest traktowany jako osoba współpracująca. Ponadto, za pracownika, w rozumieniu ustawy, uważa się osobę wykonującą pracę na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, albo umowy o dzieło, jeżeli umowę taką zawarła z pracodawcą, z którym pozostaje w stosunku pracy, lub jeżeli w ramach takiej umowy wykonuje pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostaje w stosunku pracy.

Na mocy art. 11 ust. 1 u.s.u.s. pracownicy podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu chorobowemu. Stosunek prawny wynikający z umowy o pracę jest jedynym ze wskazanych w art. 121 §2 k.k.w, w przypadku którego ubezpieczony podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu chorobowemu.

Różnica pomiędzy uprawnieniami wynikającymi z obowiązkowego i dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego jest znaczna. Obowiązkowe ubezpieczenie chorobowe daje prawo do zasiłku chorobowego po upływie 30 dni podlegania temu ubezpieczeniu, zaś w przypadku dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego, prawo to osiąga się po upływie 90 dni nieprzerwanego ubezpieczenia chorobowego¹³.

¹⁰ W przypadku prezentowania statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości Centralnego Zarządu Służby Więziennej przez osoby pozbawione wolności rozumieć się będzie tymczasowo aresztowanych, skazanych i ukaranych.

¹¹ Ministerstwo Sprawiedliwości Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna informacja statystyczna za rok 2014, s. 25.

¹² Tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 1502 ze zm., w dalszej części powoływana jako k. p.

¹³ A. Radziśław, w: *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych...*, s. 131.

Obowiązek podlegania ubezpieczeniu wypadkowemu pracowników wynika z art. 12 u.s.u.s. Wskazać należy, że świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego przysługują bez okresu wyczekiwania. Oznacza to, że jeżeli ubezpieczony jest niezdolny do pracy w wyniku wypadku przy pracy, przysługuje mu zasiłek chorobowy z ubezpieczenia wypadkowego już od pierwszego dnia niezdolności do pracy¹⁴.

Zatrudnianie osób pozbawionych wolności na podstawie umowy o pracę stanowi marginalną część ogólnego zatrudnienia wskazanych osób. W roku 2014 na średnio 10 052 osoby pozbawione wolności, wykonujące pracę odpłatnie, jedynie średnio 4 zatrudnione były na podstawie umowy o pracę¹⁵.

4. Umowa zlecenia

Umowa zlecenia należy do katalogu umów cywilnoprawnych, której *essentialia negotii* uregulowane zostały w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny¹⁶.

Zgodnie z art. 734 k.c. „przez umowę zlecenia przyjmujący zlecenie zobowiązuje się do dokonania określonej czynności prawnej dla dającego zlecenie”. Jedną z charakterystycznych cech odróżniających umowę zlecenia od umowy o dzieło jest wyłącznie odpłatny charakter umowy zlecenia.

Z uwagi na to, że w art. 121 §2 k.k.w. ustawodawca przewidział, że osoby pozbawione wolności mogą wykonywać pracę również na podstawie innych niż wymienione we wskazanym przepisie stosunków prawnych, wydaje się, że z osobami pozbawionymi wolności może być zawarta również umowa o świadczenie usług nieuregulowana innymi przepisami, do której na podstawie art. 750 k.c. stosuje się przepisy o zleceniu. Wskazany rodzaj umowy zaliczany jest do katalogu umów cywilnoprawnych, pomimo że przedmiotowo istotne składniki treści umowy o świadczenie usług nie zostały określone w Kodeksie cywilnym.

Na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 4 u.s.u.s. osoba wykonująca umowę zlecenia czy też umowę o świadczenie usług podlega obowiązkowi ubezpieczenia emerytalnego i rentowego. Co więcej, na podstawie art. 12 ust. 1 u.s.u.s. podlega ona obowiązkowi ubezpieczenia wypadkowego. Obowiązek taki nie powstaje w stosunku do ubezpieczenia chorobowego. Zgodnie z dyspozycją art. 11 ust. 2 u.s.u.s. osoba wykonująca pracę na podstawie umowy zlecenia czy też umowy o świadczenie usług podlega ubezpieczeniu chorobowemu dobrowolnie, co oznacza, że objęcie jej ubezpieczeniem chorobowym uzależnione jest od

¹⁴ Tamże, s. 137.

¹⁵ Ministerstwo Sprawiedliwości Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna informacja statystyczna za rok 2014, s. 27.

¹⁶ Tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., Nr 121 ze zm., w dalszej części powoływana jako Kodeks cywilny lub k.c.

złożenia przez daną osobę wniosku o objęcie jej wskazanym rodzajem ubezpieczenia. W sytuacji przystąpienia przez wykonującego zlecenie, czy też świadczącego usługę do ubezpieczenia chorobowego, jest on nim objęty zgodnie z omówioną we wcześniejszej części opracowania zasadą uregulowaną w art. 14 ust. 1 u.s.u.s.

Obowiązek ubezpieczeniowy w zakresie wskazanych powyżej obowiązkowych ubezpieczeń społecznych z tytułu wykonywania umowy zlecenia i umowy o świadczenie usług powstaje i ustaje zgodnie z regułami określonymi w art. 13 ust. 8 u.s.u.s., czyli powstaje w dniu rozpoczęcia pracy, ustaje natomiast w dniu jej zakończenia.

Dane statystyczne dotyczące wykonywania pracy przez osoby pozbawione wolności przedstawione zostaną przy omawianiu wykonywania pracy na podstawie umowy o dzieło.

5. Umowa o pracę nakładczą

Umowa o pracę nakładczą uregulowana została w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 1975 r. w sprawie uprawnień pracowniczych osób wykonujących pracę nakładczą¹⁷, wydanym na podstawie art. 303 k. p. Posiada ona elementy zarówno umowy o pracę, jak i umowy o dzieło.

Umowa o pracę nakładczą polega na „zarobkowym wykonywaniu przez osobę fizyczną na zlecenie i rachunek nakładcy czynności głównie w zakresie wytwarzania przedmiotów z materiałów powierzonych, naprawiania, wykańczania, i konserwacji przedmiotów oraz świadczenia innych usług. Przedmiotem umowy może być także wykańczanie, uszlachetnianie, montaż i konserwacja wyrobów lub ich części, wykonanie dzieła lub świadczenie usług¹⁸”.

Cechą najbardziej charakterystyczną wskazanego rodzaju umowy jest miejsce jej wykonywania. Osoba, która wykonuje umowę o pracę nakładczą, świadczy pracę we własnym domu, w związku z czym potocznie nazywana jest chałupnikiem¹⁹.

Podobnie jak umowa o pracę, umowa o pracę nakładczą, na mocy art. 6 ust. 1 pkt 2 u.s.u.s. stanowi tytuł do obowiązkowych ubezpieczeń emerytalnych i rentowych. Jednak, w przeciwieństwie do umowy o pracę, nie stanowi tytułu do ubezpieczenia wypadkowego oraz do obowiązkowego ubezpieczenia chorobowego. Wskazać jednak należy, że na mocy art. 11 ust. 2 u.s.u.s., osoba wykonująca pracę nakładczą, może przystąpić do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego.

¹⁷ Dz. U. z 1976 r., Nr 3, poz. 19 ze zm.

¹⁸ R. Bessaraba, *Praca nakładczą*, „Służba Pracownicza” 1999, Nr 11 s. 9-12.

¹⁹ A. Radziśław, w: *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych...*, s. 56, B. Gudowska, w: *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych...*, s. 111, A. Kowalczyk, *Pojęcie charakter oraz zakres zastosowania pracy nakładczej*, w: *Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej*, red. A. M. Świątkowski, Kraków rocznik 2003/2004, s. 231.

Na mocy art. 13 pkt 2 u.s.u.s. obowiązek ubezpieczeniowy powstaje w dniu oznaczonym w umowie jako dzień rozpoczęcia jej wykonywania, ustaje natomiast w dniu jej rozwiązania lub wygaśnięcia.

W zakresie dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego obowiązek ubezpieczeniowy powstaje i ustaje zgodnie z regułami określonymi w art. 14 ust. 1 u.s.u.s., zaś w zakresie obowiązkowych ubezpieczeń społecznych zgodnie z regułami określonymi w art. 13 pkt 8 u.s.u.s. Reguły, o których mowa powyżej, wskazane zostały przy omawianiu problematyki odpłatnego wykonywania pracy na podstawie skierowania do pracy, w okresie odbywania kary pozbawienia wolności.

Umowy o pracę nakładczą rzadko zawierane są z osobami pozbawionymi wolności. W roku 2013 średnio 40, zaś w roku 2014 średnio 33 osoby pozbawione wolności wykonywały pracę na podstawie wskazanego tytułu²⁰.

6. Umowa o dzieło

Stosunek prawny wykreowany na podstawie umowy o dzieło jest jedynym spośród wymienionych w art. 121 §2 k.k.w., który całkowicie został zwolniony z obowiązku ubezpieczeń społecznych.

Nie oznacza to jednak, że osoby uzyskujące miesięczne dochody z tytułu wykonywania umowy o dzieło pozbawione są możliwości przystąpienia do ubezpieczeń społecznych. Możliwość taką ustawodawca przewidział w art. 7 u.s.u.s. Przepis ten umożliwia osobom pozbawionym wolność, które wykonują pracę na podstawie umowy o dzieło, przystąpienie do dobrowolnego ubezpieczenia emerytalnego i rentowego²¹.

Wskazać należy, że zgodnie z art. 18 ust. 7 u.s.u.s. podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe osób pozbawionych wolności, które, wykonując pracę na podstawie umowy o dzieło, przystąpiły do wskazanych ubezpieczeń dobrowolnie, stanowi zadeklarowana kwota. Ustawodawca ograniczył jednak dolną granicę wskazanej zadeklarowanej kwoty do wysokości minimalnego wynagrodzenia. Oznacza to, że osoba pozbawiona wolności, wykonująca pracę na podstawie umowy o dzieło, może przystąpić do ubezpieczeń emerytalnych i rentowych na podstawie art. 7 u.s.u.s., gdy miesięcznie z tytułu wykonywanej umowy osiąga dochód w wysokości co najmniej kwoty minimalnego wynagrodzenia.

²⁰ Ministerstwo Sprawiedliwości Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna informacja statystyczna za rok 2014, s. 27.

²¹ A. Radziśław, w: *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych...*, s. 100.

Wskazana powyżej zasada ulega modyfikacji w sytuacji, gdy ubezpieczony objęty jest ubezpieczeniami emerytalnymi i rentowymi przez część miesiąca. W takiej sytuacji minimalna podstawa wymiaru składek podlega proporcjonalnemu zmniejszeniu.

W systemie ubezpieczeń społecznych wskazano jedynie minimalną podstawę wymiaru składek. Nie oznacza to jednak, że składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe nie mogą być opłacane od wyższej kwoty zadeklarowanej²².

Podkreślić należy, że pomimo możliwości przystąpienia do dobrowolnych ubezpieczeń emerytalnych i rentowych z tytułu wykonywania umowy o dzieło, w systemie ubezpieczeń społecznych nie przewidziano takiej możliwości w stosunku do ubezpieczenia chorobowego i wypadkowego.

Tym samym osoba pozbawiona wolności, wykonująca umowę o dzieło, nie może, nawet dobrowolnie, zabezpieczyć się przed utratą zarobku spowodowaną czasową niezdolnością do pracy lub macierzyństwem, jak również przed ryzykiem zajścia wypadku przy pracy czy choroby zawodowej w związku z pracą.

W przypadku osób pozbawionych wolności umowy o dzieło i zlecenia stanowią nieznaczną część. W roku 2013 średnio ogółem na podstawie umów zlecenia i umów o dzieło pracę wykonywało łącznie 300 osób pozbawionych wolności, zaś w roku 2014 ich liczba wyniosła 388²³.

7. Podsumowanie

Powyższe rozważania wskazują, że osoba pozbawiona wolności może wykonywać pracę na podstawie różnych stosunków prawnych, z którymi wiążą się określone obowiązki ubezpieczeniowe wynikające z ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Obowiązku ubezpieczeniowego pozbawione są prace, które osoby pozbawione wolności wykonują nieodpłatnie oraz prace wykonywane na podstawie umowy o dzieło.

Dla osób pozbawionych wolności zdecydowanie najmniej korzystną formą świadczenia pracy jest wykonywanie prac na podstawie art. 123a k.k.w. Pisząc, że forma ta jest najmniej korzystna, autor ma na myśli względy ekonomiczne, zwłaszcza wynikające z braku ochrony ubezpieczeniowej. Wskazana forma aktywizacji osób pozbawionych wolności nadal realizuje najistotniejszą funkcję – funkcję resocjalizacyjną.

Pod względem ochrony, jaką daje ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych, najkorzystniejszą formą zatrudnienia osób pozbawionych wolności jest umowa o pracę. Jak

²² Tamże, s. 101.

²³ Ministerstwo Sprawiedliwości Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna informacja statystyczna za rok 2014, s. 27.

wskazują statystyki przedstawione we wcześniejszej części niniejszego opracowania, umowy o pracę zawierane są niezwykle rzadko.

Pod względem ochrony ubezpieczeniowej, jaką daje ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych, odpłatne wykonywanie pracy na podstawie skierowania do pracy, w okresie odbywania kary pozbawienia wolności oraz wykonywanie pracy na podstawie umowy zlecenia nie różnią się od siebie. Wskazane tytuły prawne pozbawione są obowiązkowej ochrony wynikającej z ubezpieczenia chorobowego, jednak nie pozbawiają ubezpieczonego możliwości dobrowolnego do niej przystąpienia. Elementem różniącym wskazane tytuły prawne od umowy o pracę, w przypadku dobrowolnego przystąpienia do ubezpieczenia chorobowego, jest zdecydowanie dłuższy okres wyczekiwania.

W przypadku umowy o pracę nakładczą, obowiązkowe jest jedynie ubezpieczenie emerytalne i rentowe, zaś do ubezpieczenia chorobowego można przystąpić dobrowolnie. Co istotne jednak, wskazany tytuł prawny pozbawiony jest ochrony, jaką daje ubezpieczenie wypadkowe.

Jak już wskazano, zdecydowanie najmniejszą ochronę ubezpieczeniową daje umowa o dzieło – w przypadku jej zawarcia istnieje możliwość dobrowolnego przystąpienia jedynie do ubezpieczenia emerytalnego i rentowego. Brak jest natomiast jakiegokolwiek możliwości przystąpienia do ubezpieczenia chorobowego i wypadkowego.

Z uwagi na znaczny wskaźnik bezrobocia wśród osób pozbawionych wolności, osoby te z reguły pozbawione są możliwości decydowania o tym, na podstawie jakiego tytułu prawnego zostaną zatrudnione, a z powyższych rozważań wynika, że decyzja ta ma kluczowe znaczenie dla ochrony ubezpieczeniowej.

Bibliografia:

Literatura

- Bessaraba R., *Praca nakładcza*, „Służba Pracownicza” 1999, nr 11
Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2013
Gudowska B., w: *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, red. B. Gudowska, J. Strusińska-Żukowska, Warszawa 2014
Jędrasik-Jankowska I., *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2014
Kowalczyk A., *Pojęcie charakter oraz zakres zastosowania pracy nakładczej*, w: *Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej*, red. A. M. Świątkowski, Kraków rocznik 2003/2004
Ministerstwo Sprawiedliwości Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2014*
Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014
Radziśław A., w: *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, red. J. Wantoch - Rekowski, Warszawa 2015

Orzecznictwo

Wyrok TK z 23 lutego 2010 r., P 20/09, OTK – A 2010, nr 2, poz. 13